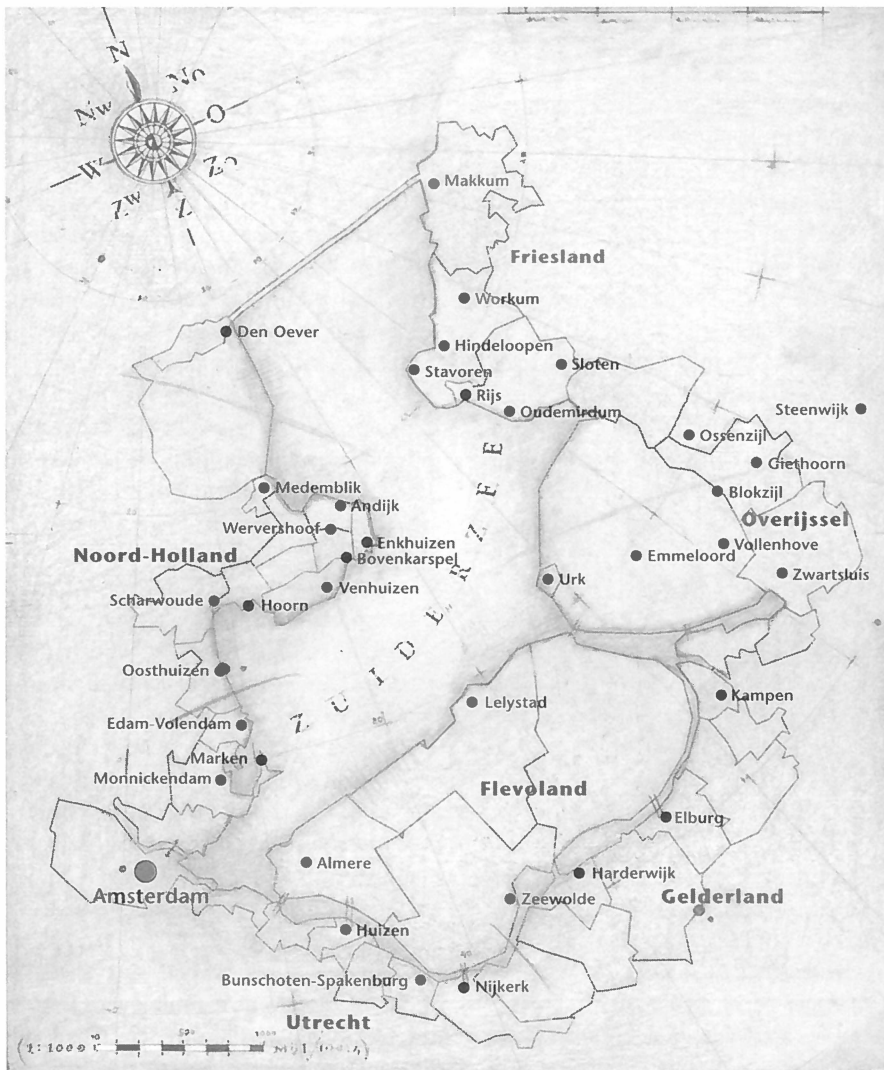

De slag om de plattelandstoerist

Kleine steden moeten samenwerken in plaats van concurreren

Er woedt een hevige concurrentiestrijd tussen de grote steden om de gunst van de toerist in het algemeen en de culturele toerist in het bijzonder. Maar ook kleinere steden en landelijke gemeenten lonken naar de toerist met z'n goed gevulde portemonnee. Het valt te betwijfelen of deze gemeenten elkaar ook zouden moeten beconcurreren. Ze kunnen beter kiezen voor regionale samenwerking. Alleen dan kunnen kleinere gemeenten maximaal profiteren van de economische potentie van het toerisme.

ROZEMARIJN DE HEER, HARRIE HANSMAN EN RENÉ VERHOEFF

(Uit: De Gouden Cirkel, Lelystad)

De gemeenten van de Gouden Cirkel.

Zowel op nationaal als op internationaal niveau is in toenemende sprake van concurrentie tussen de grotere steden om de toerist. Belangrijkste reden hiervoor is dat toerisme vandaag de dag 'big business' is. Toerisme levert steden geld, publiciteit en aanzien op. Hoogwaardige culturele voorzieningen en grootschalige evenementen zijn op gezette tijden inzet van de concurrentiestrijd. Voorop staat dat de toeristische consument zo lang mogelijk moet worden 'vastgehouden', zodat hij zo veel mogelijk geld besteedt. Dat stimuleert immers de lokale economie. Hoe kunnen kleine gemeenten in het landelijk gebied maximaal van toerisme profiteren? In ieder geval door er voor te zorgen dat de verblijfsduur van de toeristen toeneemt. Maar hier begint juist het probleem. Het aanbod aan voorzieningen is

veelal beperkt, zodat toeristen aan een halve dag meestal wel genoeg hebben. De oplossing hiervoor ligt in regionale samenwerking van kleinere gemeenten. Dat gemeenten zich hiervan bewust zijn blijkt onder meer uit het regionale samenwerkingsverband van IJsselmeergemeenten De Gouden Cirkel. Daarnaast bestaan tal van andere soortgelijke samenwerkingsverbanden. Dit alles kan echter niet verbloemen dat veel kleinere gemeenten nog moeite hebben om de stap naar samenwerking te zetten. Wellicht omdat men onvoldoende overtuigd is van het belang van regionale samenwerking en van mening is dat de nadelen van samenwerking vooralsnog niet opwegen tegen de voordelen. Begrijpelijk, maar onterecht.

Schakel in de toeristische keten

Een goed voorbeeld van regionale samenwerking in de praktijk is De Gouden Cirkel, in 1996 opgezet door de Vereniging van Zuiderzeegemeenten, die vond dat er op toeristisch gebied in het voormalige Zuiderzeegebied te veel kansen onbenut bleven. Door de 41 gemeenten langs het IJsselmeer met elkaar te verbinden, beoogt De Gouden Cirkel het cultuurhistorisch toerisme naar en in het IJsselmeergebied te bevorderen en te structureren. Het samenwerkingsverband heeft inmiddels geleid tot diverse nieuwe toeristisch-recreatieve producten in en rond het IJsselmeergebied. Vooral de fiets- en vaararrangementen en dagtochten lijken erg succesvol. Het toerisme in het IJsselmeergebied blijft stijgen. In het begin was het moeilijk om gemeenten bij De Gouden Cirkel te betrekken, er wordt immers een financiële bijdrage van hen verwacht. Maar nu duidelijker wordt dat het samenwerkingsverband een toegevoegde waarde heeft, sluiten steeds meer gemeenten zich hierbij aan. Het Westfriese Medemblik is bijvoorbeeld erg blij met De Gouden Cirkel. De gemeente vindt dat zij gezien haar ligging aan het IJsselmeer perfect past in dit toeristisch initiatief en hier alleen maar van kan profiteren. Naast Medemblik vormen ook andere plaatsen belangrijke schakels in de Gouden Cirkel. De steden vervullen een essentiële rol als het gaat om de verzorging van toeristen voor bijvoorbeeld overnachting, vervoer en inkopen.

Voorbeeld van een arrangement van de Gouden cirkel.

Hotelarrangement 'Volg het spoor van de VOC en de Hanze': 'Tijdens dit driedaagse arrangement maakt u kennis met de culturele kant van de charmante, typisch Nederlandse stadjes langs de oude grenzen van de Zuiderzee. In de havens en vissersdorpjes snuift u nog steeds de sfeer op van vroeger. Tijdens de stadswandelingen maakt u kennis met karakteristieke gebouwen, straatjes, oude pleinen en gezellige terrassen. Aan de hand van een uitgebreide routebeschrijving legt u op basis van eigen vervoer de volgende route af: Bunschoten - Spakenburg - Muiden - Amsterdam - Waterland - Volendam - Edam - Hoorn - Enkhuizen - Lelystad - Kampen - Elburg - Harderwijk - Nijkerk.'

Naast de Gouden Cirkel zijn in de loop van de tijd diverse andere samenwerkingsprojecten voor toerisme ontstaan, bijvoorbeeld in Drenthe of op de Veluwe met de Vier Jaargetijden. Tevens lopen er meer kleinschalige regionale samenwerkingsverbanden, zoals bijvoorbeeld De Historische Driehoek, waarbij toeristen met historisch vervoer een rondje Hoorn-Medemblik-Enkhuizen kunnen maken. Verschillende partijen zijn hierbij betrokken waaronder de ministeries van Economische Zaken en Onderwijs, Cultuur & Wetenschap. Daarnaast speelt de provincie een essentiële rol en participeren de gemeenten, landelijke en provinciale bureaus voor toerisme, regionale en lokale VVV's en het toeristische bedrijfsleven, waaronder hotels, musea, attracties en horeca. Hoewel verschillende voorbeelden zijn aan te dragen van een samenwerking tussen gemeenten om de toerist te lokken met een aantrekkelijk regionaal aanbod aan recreatieve en toeristische voorzieningen, kan niettemin gesteld worden dat gemeentelijke samenwerking op het punt van recreatie en toerisme nog in de kinderschoenen staat. Waarom nemen nog zo weinig gemeenten het voortouw? Waarschijnlijk niet in de laatste plaats vanwege angst om de eigen identiteit te verliezen. Immers bij regionale samenwerking gaat het niet meer om wat gemeente A of B de con-

sument te bieden heeft, maar gaat het om een palet aan gecombineerde keuzemogelijkheden, veelal in de vorm van arrangementen die de gemeentelijke grenzen overschrijden en waarin meerdere gemeenten en private partijen samenwerken. Naast naburige gemeenten zijn dat bijvoorbeeld recreatieondernemers, VVV's en winkeliers. Gemeenten hebben hierin niet meer afzonderlijk de regie in handen, maar vormen elk afzonderlijk een schakel in een toeristische keten met een eigen gezicht, waarbij de identiteit van individuele participanten tot op zekere hoogte van secundair belang is. Een tweede factor die ertoe leidt dat samenwerking niet van de grond komt is onzekerheid over het rendement van de samenwerking. Dit speelt vooral voor de meer verstedelijkte gemeenten met een uitgebreider toeristisch recreatief product. Die trekken ook zonder regionale profilering al de nodige bezoekers en voeren veelal ook een actief beleid om dat te bevorderen. Het is dan ook logisch dat ze niet staan te trappelen. Hetzelfde geldt voor partijen die er op voorhand van uitgaan dat potentiële participanten zullen profiteren van de samenwerking, zonder daar zelf geld, middelen of personeel tegenover te zetten.

De denkwereld van de consument

Door al te zeer op de risico's te focussen, wordt uit het oog verloren dat aan regionale samenwerking een aantal duidelijke voordelen is verbonden. In de eerste plaats leidt regionale samenwerking ertoe dat de kosten verdeeld kun-

nen worden over meerdere partijen. Het gaat dan bijvoorbeeld om kosten van promotie en communicatie en kosten die samenhangen met productontwikkeling. Hoewel het voor de hand ligt, leert de praktijk dat nog weinig gemeenten geneigd zijn om tot samenwerking over te gaan. Samenwerking leidt echter niet alleen tot lagere kosten per deelnemer, maar ook tot hogere inkomsten, bijvoorbeeld omdat consumenten meer besteden. Door het aanbieden van regionale arrangementen wordt het voor de toerist immers aantrekkelijker om langer in een gebied te verblijven. Hij beschikt niet alleen over meer keuzemogelijkheden als gevolg van een verruiming van het (regionale) aanbod, maar krijgt tegelijkertijd ook te maken met een grotere diversiteit aan toeristische mogelijkheden. De toerist zal daardoor minder snel zijn biezen pakken en dat heeft weer tot gevolg dat hij meer besteedt in het gebied waar hij recreëert. Een tweede reden waarom de inkomsten voor gemeenten door samenwerking toenemen heeft te maken met subsidievertrekking. Bevordering van regionale samenwerking vormt een belangrijk aandachtspunt in het provinciale, nationale en Europese toerismebeleid. Regionale projecten bieden vaak meer uitzicht op subsidie dan lokale projecten. De kans op extra inkomsten zorgt zo voor een aanzienlijke vergroting van het draagvlak voor regionale samenwerking. Het mag dan zo zijn dat met regionale samenwerking vooral een economisch doel wordt gediend, niet vergeten moet

Foto Rozemarijn de Heer

De stoomtram van de Historische Driehoek.

worden dat ook de toerist hiermee beter bediend wordt. Zo sluiten regionale toeristische producten uiteindelijk ook beter aan bij de behoeften en de denkwereld van de consument. Een bestuurlijke grens van een gemeente sluit immers niet per se aan bij wat een toerist als een bestemming ervaart. Een Nederlandse toerist denkt meer in regio's, zoals de Veluwe, de Achterhoek of de Wadden. Voor buitenlandse toeristen is de geografische perceptie veelal nog ruimer. De Keukenhof, de Zaanse Schans en Volendam liggen in de beleving van velen aan de rand van Amsterdam. Utrecht en Leiden zijn ook om de hoek. Daarnaast geldt dat de consument kan kiezen uit een grote verscheidenheid aan toeristische en recreatieve alternatieven.

Of samenwerking uiteindelijk ook tot het beoogde resultaat leidt, hangt af van diverse factoren. Om te beginnen zullen partijen meer marktgericht moeten werken, met de nadruk op het ontwikkelen van product-marktcombinaties die tot de verbeelding van de toerist spreken. Ze moeten appelleren aan de behoeften van de diverse doelgroepen, zonder dat het gebiedspecifieke karakter verloren gaat. Wat het laatste betreft valt bijvoorbeeld voor de regio West-Friesland te denken aan een product-marktcombinatie met als belangrijkste trekkers oud-Hollandse gemeenten als Medemblik, het agrarische achterland met streekelijke producten en het IJsselmeer. Deze combinaties laten zich vertalen in nieuwe arrangementen voor de consument. Verder dienen partijen zich te commit-

teren aan de samenwerking, dient er sprake te zijn van regelmatig overleg en dienen zo nodig bindende afspraken tussen de verschillende partijen gemaakt te worden. Als aan deze voorwaarden niet is voldaan, kan het erop uitdraaien dat de samenwerking alleen in theorie bestaat en het bij goede bedoelingen en intenties blijft. Herhaaldelijk overleg over de gang van zaken, over bijstellingen van bestaande en ontwikkeling van nieuwe regionale producten vormen noodzakelijke voorwaarden voor de continuïteit van de regionale samenwerking. Maar daarmee houdt het niet op. Om regionale samenwerking handen en voeten te geven zullen een of meer partijen een voortrekkersrol moeten vervullen. Dit is essentieel in het tot stand komen van een samenwerkingsverband, want overall leven ideeën en behoeftes, maar er is vaak niemand die opstaat en het project aanjaagt en coördineert. Hier lijkt een belangrijke rol weggelegd voor gemeenten, samen met toeristische organisaties. Daarnaast dienen gemeenten een meer faciliterende rol te vervullen en randvoorwaarden te scheppen die het voor de private markt mogelijk maken om in te spelen op de wensen en voorkeuren van toeristen. Hierbij dient gestart te worden vanuit een gezamenlijke visie en dient tussen partijen overeenstemming te zijn over de weg waarlangs het best geprofitreed kan worden van de economisch potenties van het toerisme.

Regionale samenwerking impliceert een samenwerking tussen verschillende par-

tijen, met de bedoeling om toeristen langer in de eigen regio vast te houden en meer verblijfstoerisme te trekken. Doel hiervan is om meer te kunnen profiteren van de economische mogelijkheden van het toerisme. Arrangementen bieden hiertoe interessante mogelijkheden. Bij de ontwikkeling van een arrangement dient rekening te worden gehouden met de behoeften van de consument en de (beperkte) mogelijkheden van de omgeving. Landelijke gebieden brengen, door de kleinschaligheid, meer beperkingen met zich mee dan grote steden. Grote hotels en rijen touringcars doen afbreuk aan de cultuurhistorische uitstraling van kleine gemeenten.

De huidige toerist is vooral op zoek naar beleving en wil daarbij geboeid worden door een verhaal. Zonder verhaal ontstaat 'halfuurstoerisme', zoals in Edam en Volendam, waar bussen massaal toeristen aanvoeren die even de dijk op gaan, een foto nemen van de kledendracht, nog een souvenirwinkel bezoeken en dan weer vertrekken. Door te vertellen dat het ook leuk is om langer te blijven en bijvoorbeeld een museum te bezoeken en een wandeling te maken, blijven mensen langer geboeid. Zoals het verhaal van de Gouden Cirkel de afgelopen vijf jaar is aangeslagen bij de participanten en de consumenten, kan het een voorbeeld zijn voor veel andere (toekomstige) regionale samenwerkingsverbanden.

Rozemarijn de Heer studeert sociale geografie aan de Universiteit Utrecht en voert momenteel een afstudeeronderzoek uit naar de economische potenties van het cultuurhistorisch toerisme in Medemblik bij het Sociaal-Wetenschappelijk Bureau te Hoorn. Harrie Hansman is als onderzoeker werkzaam bij dit bureau. René Verhoeff is als docent/onderzoeker verbonden aan de faculteit Ruimtelijke Wetenschappen van de Universiteit Utrecht.

Marktgerichte indeling toeristische regio's volgens Zwart en Eijgendaal

Kernregio's binnenlandse markt

Waddeneilanden
Friese merengebied
Drenthe
IJsselmeerkust
Noordwest-Overijssel
Twente/Salland
Veluwe
Achterhoek
Amsterdam (en grote steden)
Noordzeepadplaatsen
Utrechtse Heuvelrug/'t Gooi
Zeeland
Oost-Brabant/Noord- en Midden-Limburg/Rijk van Nijmegen
Zuid-Limburg

Kernregio's binnenlandse markt

Amsterdam (en grote steden)
Noordzeepadplaatsen
Zeeland
Waddeneilanden
Watersportgebieden
Bos- en heidegebieden
Nieuwe regionale producten

Literatuurselectie

Zwart, A.H. & B.C. Eijgendaal (1996)
Herijking toeristische regio's biedt 'grenze-loos toerisme'. *Recreatie & Toerisme*, maart 1996, pp. 6-8.